

การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

นางสาววิลาวัณย์ ภมรสวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุขฎิบั้ณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-2376-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TRANSFORMATION FOR THE SURVIVAL OF TRADITIONAL WATER-BASED COMMUNITIES
IN AMPHAWA DISTRICT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

Miss Wilawan Phamornsuan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Urban and Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic year 2005

ISBN 974-14-2376-4

วิลาวัณย์ ภมรสวรรณ : การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (Transformation for The Survival of Traditional Water-based Communities in Amphawa District, Samut Songkhram Province) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลพัชรนันท์, 385 หน้า. ISBN 974-14-2376-4.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการอยู่รอดของชุมชนริมน้ำ 3) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการอยู่รอดของชุมชนริมน้ำ และ 4) เสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมเพื่อการดำรงอยู่สืบต่อไปของชุมชนริมน้ำ โดยพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยจากแนวความคิดของ Rapoport (1977) และ Gamham (1985) ที่ใช้องค์ประกอบสำคัญ 3 อย่าง มาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาลักษณะเฉพาะที่บ่งชี้ความเป็นตัวตนของชุมชน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่น กิจกรรมและหน้าที่ที่พึงสังเกตได้ชัด และการสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏในชุมชน

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวาเกิดการเปลี่ยนแปลงมีด้วยกัน 2 ประการ คือ การพัฒนาระบบถนน ที่ส่งผลกระทบต่อทำลายและลดบทบาทความสำคัญของระบบเครือข่ายลำน้ำ และการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำ ทำให้สมดุลของสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยาในระบบลุ่มน้ำเกิดเปลี่ยนแปลง ผลจากการเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้คนที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยพยายามรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเอาไว้ หากเป็นชุมชนริมน้ำในเขตเมือง การปรับตัวเป็นการเคลื่อนย้ายบ้านเรือนและร้านค้าริมน้ำมาปลูกสร้างใหม่บริเวณริมนถนนภายในชุมชน เพื่อประกอบอาชีพเดิมต่อไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำ ส่วนชุมชนริมน้ำในเขตชนบท เป็นการแบ่งสมาชิกในครัวเรือนออกไปทำงานนอกภาคเกษตร และการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตใหม่ภายในสวน ผลจากการปรับตัวนอกจากทำให้ครัวเรือนอยู่รอด ยังมีผลต่อการรักษาสถานภาพของความเป็นชุมชนริมน้ำให้ดำรงอยู่สืบมาถึงปัจจุบัน ส่วนการอยู่รอดของชุมชนริมน้ำ พบว่า จะแปรผกผันกับระดับของการพัฒนาหรือความเป็นเมืองของชุมชน โดยชุมชนที่มีความเป็นเมืองที่มากกว่า จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกองค์ประกอบสำคัญของชุมชนในระดับที่มากกว่า ทำให้การดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำอยู่ในภาวะที่มีความเสี่ยงสูงต่อการอยู่รอด

จากกรณีศึกษาชุมชนริมน้ำในพื้นที่อัมพวา สรุปได้ว่า ข้อค้นพบในเชิงทฤษฎี แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้พิจารณาได้ทั้งลักษณะเฉพาะของชุมชนริมน้ำ และประเมินสถานภาพการอยู่รอดของชุมชน แต่ต้องมีการปรับเงื่อนไขที่นำมาใช้พิจารณา คือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่น กิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจของชุมชน และวิถีชีวิตของคนที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ส่วนข้อค้นพบในเชิงนโยบาย พบว่า การรักษาความเป็นชุมชนริมน้ำให้อยู่รอดต่อไป ขึ้นอยู่กับการพยายามรักษาเงื่อนไขสำคัญทั้งหมดของการอยู่รอด ประกอบด้วย การรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำและระบบเครือข่ายลำน้ำ การรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจของครัวเรือนให้อยู่ในลักษณะเศรษฐกิจแบบพอเพียงและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลักในการผลิต การรักษาความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องระหว่างคนกับน้ำ และมีการรับช่วงสานต่อของคนรุ่นถัดไปที่เหมาะสม จากเงื่อนไขดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาถนน และทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนริมน้ำ ไม่ให้ถูกทำลายหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วก่อนเวลาอันควร

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมืองลายมือชื่อนิติติ
สาขาวิชา การวางแผนภาคและเมืองลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ปีการศึกษา 2548ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

: MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING

KEY WORD : TRANSFORMATION / SURVIVAL / WATER-BASED COMMUNITY / SAMUT SONGKHRAM

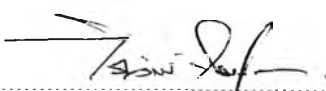
WILAWAN PHAMORNSUWAN : TRANSFORMATION FOR THE SURVIVAL OF TRADITIONAL WATER-BASED COMMUNITIES IN AMPHAWA DISTRICT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE.

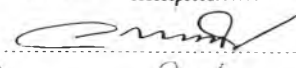
THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. WANNASIPA PEERAPUN, Ph.D., THESIS COADVISOR : ASSO. PROF. SIRIWAN SILAPACHARANAN, Ph.D., 385 pp. ISBN 974-14-2376-4.

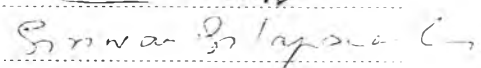
This dissertation is aimed to study the phenomenon of transformation for the survival of traditional water-based communities in Amphawa District. The study consists of 1) study on transformation for the survival of traditional water-based communities; 2) factors to transformation and the survival of water-based communities; 3) trends in transformation and capabilities for the survival of water-based communities; and 4) policy recommendations as appropriate to the survival of water-based communities. The formulation of preliminary concept of the research is based on Rapoport (1977) and Garnham (1985) concepts by which 3 key components have been applied as conditions to examine the specific characteristics that identified the community identities. Those are distinguished geographical characteristics, prominent activities and functions, and conveyance of meanings or symbols.

The study revealed that there were two factors that led to changes in the water-based communities i.e. the development of road networks which was the cause to the deterioration and the declining roles of waterway network system; and the construction of dams in the upstream of Mae Klong River Basin that significantly changed the balance of ecological environment in the water basin system. As a consequence, inhabitants had to fine-tune themselves for survival by maintaining economic balance of households. With regard to the water-based communities in urban areas, the transformation was on the relocation of water-based houses and shops to the new sites along the community roads in order to sustain their job activities. This had led to the transformation of settlement structure of water-based communities. Regarding the rural water-based communities, some members in households had shifted to work in non-agricultural sector and also adjusted into the new production system in plantation. The transformation has resulted not only in the survival of households but also in sustaining the water-based communities up to nowadays. In connection with the survival of water-based communities, it is contradicted to the level of development or community urbanization. That is, the more urbanized level the water-based communities are, the higher changes in key components in every aspect of communities will take place. This has brought high risk to the survival of water-based communities.

From the case study of Amphawa water-based communities, it can be concluded that *in theoretical implication*, the concept can examine both the specific characteristics of water-based communities and the evaluation of the community survival. Nevertheless, conditions need to be adjusted are distinguished geographical characteristics, major economic activities of the communities, and people's way of life related to water. *In policy implication*, it was found that the survival of the water-based communities relied on the attempts to maintain all key factors for the survival. Those are preservation of water resource endowments and waterway system, keeping of economic balance of households by taking into account of sufficiency economy and utilizing of communities' resources as major inputs for production, and upholding of relationships between human and water along with appropriately taking-over by next generation. Those conditions can be applied for the provision of community development policies—the development of road network and water resource in particular. This is to maintain the major components which are accounted to be the specific characteristics of the water-based communities, not to be rapidly deteriorated or changed in untimely manner.

Department Urban and Regional Planning Student's signature

Field of study Urban and Regional Planning Advisor's signature

Academic year 2005 Co-advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยได้รับความช่วยเหลือและกำลังใจเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วราศิลป์ พิรพันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ขอกราบขอบพระคุณที่ท่านกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้วิจัย และขอขอบพระคุณท่านกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาคานิติ ดร.ไชศรี ภักดีสุขเจริญ และคุณประเสริฐสุข จามรมาน ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างยิ่ง

งานวิจัยนี้จะดำเนินไปไม่ได้หากขาดความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญจากหน่วยงานส่วนราชการ และองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานขนส่งจังหวัด สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอมัมพวา สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอมัมพวา ที่ทำการอำเภอมัมพวา สำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา และศูนย์ความเคลื่อนไหวชีวิตสาธารณะแม่กลองบ้านเรา รวมถึงเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ท่านเจ้าอาวาส ปราชญ์ท้องถิ่น ครูอาจารย์ และชาวบ้าน ในตำบลต่างๆ ของพื้นที่อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทุกท่าน ที่กรุณาให้การสนับสนุนและสละเวลาในการให้ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่มีคุณค่าเกี่ยวกับท้องถิ่นอัมพวา และขอขอบพระคุณ คุณเพียงพร ชัยวัฒน์ คุณอนงค์ กฤตนันท์ คุณจิตราภรณ์ กลิ่นจงกล คุณวันชัย และคุณนิภา จารุพัฒน์ ที่ให้การสนับสนุนและดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ รวมถึงต้องขอภัยเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย ที่ไม่สามารถกล่าวนามท่านทั้งหลายที่เสียสละให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในงานวิจัยนี้ได้ทั้งหมด

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ และคุณแม่ ที่ให้ความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งด้านกำลังใจ ทรัพย์ กำลังใจ และดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยด้วยดีมาตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา รวมถึงสมาชิกทุกคนในครอบครัว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนที่	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ด
สารบัญรูปภาพ	ต
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1) ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
1.2) สมมติฐานเบื้องต้นของการวิจัย	4
1.3) วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.4) ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.6) โครงสร้างของการวิจัย	8
1.7) นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1) แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและองค์ประกอบของชุมชน	10
2.1.1) การตั้งถิ่นฐาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน	10
2.1.2) ลักษณะและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	13
2.1.3) องค์ประกอบของความเป็นชุมชน	14
2.2) แนวคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะของความเป็นชุมชน	17
2.2.1) แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่ในชุมชน	18
2.2.2) แนวคิดคุณลักษณะที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของชุมชน	23
2.3) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน	26
2.3.1) ลักษณะและกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน	26

2.3.2) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน	28
2.3.3) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย	36
2.4) การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนริมน้ำ	42
บทที่ 3 ระเบียบที่ใช้ในวิธีการวิจัย	49
3.1) กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย	49
3.1.1) กรอบแนวคิดเบื้องต้นของการศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนผ่านของ ชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	50
3.1.2) กรอบแนวคิดการศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอด ของชุมชนริมน้ำ	51
3.2) ขั้นตอนในการวิจัย	55
3.3) วิธีการเก็บข้อมูล และการได้มาของข้อมูลในการวิจัย	58
3.3.1) การสัมภาษณ์	58
3.3.2) การประชุมพูดคุยกลุ่มย่อย	59
3.3.3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด	59
3.3.4) การศึกษาเอกสาร รายงาน และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง	60
3.3.5) การออกสำรวจพื้นที่	60
3.4) ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	60
3.4.1) ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	60
3.4.2) ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะที่เป็นภาพลักษณ์ของชุมชนริมน้ำ	61
3.4.3) ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำ	62
3.5) การออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	69
3.5.1) แบบสำรวจข้อมูลภาคสนาม	69
3.5.2) แบบสอบถามผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนริมน้ำ	69
3.6) การจัดแบ่งกลุ่ม และการคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษา	70
3.6.1) การแบ่งกลุ่มพื้นที่ชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	70
3.6.2) การคัดเลือกพื้นที่ชุมชนริมน้ำตัวอย่าง	70
3.7) การคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง	72
3.8) วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	73

บทที่ 4	ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	75
4.1)	สภาพทั่วไปของพื้นที่ชุมชนริมน้ำในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	75
4.1.1)	ความเป็นมาโดยสังเขปของพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	75
4.1.2)	สภาพทางกายภาพ และนิเวศวิทยา	78
4.1.3)	สภาพทางเศรษฐกิจ	83
4.1.4)	สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม	86
4.2)	พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา	92
4.2.1)	ช่วงที่ 1 ยุคบุกเบิกการตั้งถิ่นฐาน (สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา – ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2)	93
4.2.2)	ช่วงที่ 2 ยุคชุมชนคนทำน้ำตาลมะพร้าว (พ.ศ.2485 – พ.ศ.2520)	113
4.2.3)	ช่วงที่ 3 ยุคการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย (พ.ศ.2520 – พ.ศ.2544)	130
4.2.4)	ช่วงที่ 4 ยุคอัมพวาปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2545 – ปัจจุบัน)	145
4.2.5)	สรุปเหตุการณ์และการพัฒนาสำคัญที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภออัมพวา และบริเวณเกี่ยวเนื่อง	153
4.3)	สรุปประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา	155
4.4)	ลักษณะความเป็นชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา	163
4.4.1)	องค์ประกอบด้านกายภาพ	163
4.4.2)	องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ	165
4.4.3)	องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม	166
4.5)	การแบ่งพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่อย	170
4.6)	การจัดกลุ่มพื้นที่หลัก และการคัดเลือกพื้นที่ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมเพื่อการศึกษา	174
4.6.1)	การพิจารณาจัดกลุ่มพื้นที่ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา	174
4.6.2)	การจัดกลุ่มพื้นที่ชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	180
4.6.3)	การคัดเลือกพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่อยเพื่อการศึกษา	182
บทที่ 5	ผลการวิเคราะห์ : การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	184
5.1)	สภาพทั่วไปพื้นที่กรณีศึกษา : ชุมชนย่านคลองอัมพวา ชุมชนย่านคลองบางแคว และชุมชนริมน้ำย่านท่าคา	184
5.1.1)	ความเป็นมา และสภาพทั่วไปของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	184

5.1.2) โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	192
5.1.3) โครงสร้างทางประชากร และสังคมของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	195
5.2) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมใน พื้นที่อำเภออัมพวา	196
5.2.1) การวิเคราะห์ด้านกายภาพและนิเวศวิทยาของชุมชน	196
5.2.2) การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจของชุมชน	243
5.2.3) การวิเคราะห์ด้านสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน	267
5.3) สรุปผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	283
บทที่ 6 อภิปรายผลการวิจัย : ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของ ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	292
6.1) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา	292
6.1.1) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงภายนอก	292
6.1.2) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงภายใน	297
6.2) ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำกรณีตัวอย่าง	298
6.2.1) ชุมชนริมน้ำย่านท่าคา : ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมแบบสวนมะพร้าว	298
6.2.2) ชุมชนริมน้ำย่านคลองบางแค : ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมแบบสวนไม้ผล	302
6.2.3) ชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวา : ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมแบบกิ่งเมืองกิ่งสวน	306
6.2.4) สรุปเงื่อนไขความแตกต่างของการเกิดปรัชญาการเปลี่ยนแปลงเพื่อ ความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา	310
6.3) ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมใน พื้นที่อำเภออัมพวา	321
6.3.1) ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำใน พื้นที่อำเภออัมพวา	321
6.3.1.1) ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	313
6.3.1.2) ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนริมน้ำ	320
6.3.1.3) ปรัชญาการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรมของ ชุมชนริมน้ำดั้งเดิม	324
6.3.2) สถานภาพการดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในปัจจุบันของพื้นที่อัมพวา	331
6.4) แนวโน้มการดำรงอยู่หรือการอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในอนาคต	339

บทที่ 7 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	344
7.1) ผลสรุปจากการศึกษา	344
7.2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	350
7.3) สรุปท้ายบท	356
7.3.1) ข้อเสนอที่เป็นนัยในเชิงทฤษฎี	356
7.3.2) ข้อเสนอเชิงนโยบาย	357
รายการอ้างอิง	359
ภาคผนวก	364
ภาคผนวก ก : รายละเอียดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)	365
ภาคผนวก ข : แบบสอบถาม (Questionnaire)	367
ภาคผนวก ค : การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)	378
ภาคผนวก ง : แนวคำถามในการประชุมกลุ่มย่อย	381
ภาคผนวก จ : แบบสำรวจภาคสนาม	382
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	358

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3-1 ตัวแปรและระดับการวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และ การดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำ	64
ตารางที่ 3-2 ตัวแปรการวัดการคงอยู่หรือการอยู่รอดของความเป็นชุมชนริมน้ำ	65
ตารางที่ 3-3 สรุปรายละเอียดตัวแปร ข้อมูลที่ใช้ และวิธีการได้มาของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ...	66
ตารางที่ 3-4 รายละเอียดกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย	72
ตารางที่ 4-1 ข้อมูลพื้นที่ทำการเกษตรและครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ.2547	85
ตารางที่ 4-2 จำนวนโรงงาน คนงาน และประเภทอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ.2547	85
ตารางที่ 4-3 จำนวนประชากรรายตำบลในพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ.2537 และ พ.ศ.2547	87
ตารางที่ 4-4 ปฏิทินประเพณี และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในรอบปีของชาวอัมพวา ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2510	128
ตารางที่ 4-5 สรุปเหตุการณ์และการพัฒนาสำคัญที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภออัมพวา และบริเวณ เกี่ยวเนื่อง	153
ตารางที่ 4-6 สรุปลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	159
ตารางที่ 4-7 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหลักของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา	168
ตารางที่ 4-8 การแบ่งพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่อยในพื้นที่แถบอัมพวา	170
ตารางที่ 4-9 การจัดแบ่งกลุ่มพื้นที่หลัก และการคัดเลือกชุมชนริมน้ำย่อยเพื่อเป็นตัวแทน ในการศึกษา	183
ตารางที่ 5-1 ข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนริมน้ำ ปี พ.ศ.2547 แยกตามพื้นที่ศึกษา	194
ตารางที่ 5-2 ข้อมูลโครงสร้างทางประชากรและสังคมของชุมชนริมน้ำปี พ.ศ.2547 แยกตามพื้นที่ศึกษา	195
ตารางที่ 5-3 ข้อมูลคุณภาพน้ำของแม่น้ำแม่กลอง ณ สถานีตรวจอัมพวา ปี พ.ศ.2528 - 2547 ...	198
ตารางที่ 5-4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ปี พ.ศ.2497 – พ.ศ.2543 แยกตามพื้นที่ศึกษา	205
ตารางที่ 5-5 ลักษณะการถือครองที่อยู่อาศัย แยกตามพื้นที่ศึกษา	208
ตารางที่ 5-6 รูปแบบของบ้านที่อยู่อาศัย แยกตามทิศทางการหันหน้าบ้าน	209
ตารางที่ 5-7 อายุของบ้านเรือน แยกตามทิศทางการหันหน้าบ้าน	213
ตารางที่ 5-8 ลักษณะการใช้สอยอาคารบ้านเรือน แยกตามพื้นที่ศึกษา	215

ตารางที่ 5-9 การปรับปรุงบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน แยกตามพื้นที่ศึกษา	219
ตารางที่ 5-10 การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือต่อเติมบ้านเรือนในอนาคต แยกตามพื้นที่ศึกษา	221
ตารางที่ 5-11 ทศนคติต่อการหันหน้าบ้านออกสู่ถนนหรือแม่น้ำลำคลอง แยกตามพื้นที่ศึกษา	221
ตารางที่ 5-12 ทศนคติที่มีต่อบ้านเรือนที่อยู่อาศัย แยกตามพื้นที่ศึกษา	222
ตารางที่ 5-13 ทศนคติเกี่ยวกับการย้ายที่อยู่อาศัยและการรับช่วงต่อของลูกหลานในอนาคต	223
ตารางที่ 5-14 การมีที่ดินทำกิน และกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน แยกตามพื้นที่ศึกษา	224
ตารางที่ 5-15 ขนาดแปลงที่ดินทำกิน แยกตามพื้นที่ศึกษา	224
ตารางที่ 5-16 พื้นที่ทางการเกษตรปี พ.ศ.2548 แยกตามพื้นที่ศึกษา	225
ตารางที่ 5-17 ความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนพืชพันธุ์ที่ปลูกในสวน แยกตามพื้นที่ศึกษา	230
ตารางที่ 5-18 การปรับปรุง / เปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางการเกษตรในอนาคตแยกตามพื้นที่ศึกษา	232
ตารางที่ 5-19 ทศนคติในการขายที่ดินและการรับช่วงต่อของลูกหลานในอนาคต	233
ตารางที่ 5-20 การใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรทั้งในอดีตและปัจจุบัน แยกตามพื้นที่ศึกษา	235
ตารางที่ 5-21 ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพคลองและลำประ โดงภายในชุมชนแยกตามพื้นที่ศึกษา	243
ตารางที่ 5-22 สัดส่วนอาชีพหลักของครัวเรือนแยกตามพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ.2520 และ พ.ศ.2547	247
ตารางที่ 5-24 เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการทำสวน โดยทั่วไปของชาวสวน	254
ตารางที่ 5-25 ผลผลิตหลัก และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ผลิตได้ในแต่ละชุมชน	256
ตารางที่ 5-26 การประกอบอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ แยกตามพื้นที่ศึกษา	257
ตารางที่ 5-27 แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือนปัจจุบัน แยกตามพื้นที่ศึกษา	258
ตารางที่ 5-28 ความคิดเห็นที่มีต่ออนาคตของอาชีพการทำสวนและการทำน้ำตาลมะพร้าว แยกตามพื้นที่ศึกษา	260
ตารางที่ 5-29 การรับช่วงสานต่อของลูกหลานในอาชีพการทำสวนและอาชีพค้าขาย แยกตามพื้นที่ศึกษา	261
ตารางที่ 5-30 ตลาดหรือแหล่งจับจ่ายสินค้าในอดีตและปัจจุบัน แยกตามพื้นที่ศึกษา	263
ตารางที่ 5-31 ลักษณะการกระจายผลผลิตทางการเกษตรของชาวสวน แยกตามพื้นที่ศึกษา	263
ตารางที่ 5-32 การจับจ่ายซื้อสินค้าของคนในชุมชนริมน้ำ แยกตามสถานที่ซื้อสินค้า	266
ตารางที่ 5-33 สิ่งอำนวยความสะดวกภายในครัวเรือนของทั้ง 3 ชุมชน	267
ตารางที่ 5-34 ลักษณะของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชน แยกตามพื้นที่ศึกษา	268
ตารางที่ 5-35 ลักษณะของครอบครัว และสมาชิกในครัวเรือน แยกตามพื้นที่ศึกษา	270
ตารางที่ 5-36 ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการศึกษาสูงสุดของลูกหลาน แยกตามพื้นที่ศึกษา	271

ตารางที่ 5-37	ความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพที่อยากให้ผู้หลานทำในอนาคตแยกตามพื้นที่ศึกษา	271
ตารางที่ 5-38	ลักษณะการใช้ประโยชน์น้ำจากแม่น้ำลำคลองของคนภายในชุมชน	273
ตารางที่ 5-39	ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน แยกตามพื้นที่ศึกษา	276
ตารางที่ 5-40	สรุปเปรียบเทียบลักษณะของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน ริมน้ำตัวอย่าง แยกตามพื้นที่ศึกษา	284
ตารางที่ 6-1	เงื่อนไขที่มีผลให้ชุมชนริมน้ำในแต่ละบริเวณมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะ ที่แตกต่างกัน	312
ตารางที่ 6-2	การประเมินเปรียบเทียบสถานภาพการดำรงอยู่ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมใน พื้นที่อำเภออัมพวาปัจจุบัน แยกตามพื้นที่ศึกษา	332
ตารางที่ 6-3	สรุปสถานภาพการดำรงอยู่ขององค์ประกอบสำคัญของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมใน พื้นที่อำเภออัมพวาปัจจุบัน	336
ตารางที่ 6-4	เงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตของชุมชนริมน้ำใน พื้นที่อำเภออัมพวา	343

สารบัญแผนที่

	หน้า	
แผนที่ 1-1	พื้นที่ศึกษาในระดับลุ่มน้ำ (ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง)	3
แผนที่ 1-2	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	7
แผนที่ 4-1	บริเวณที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างที่เคยเป็นทะเลตมมาก่อน	76
แผนที่ 4-2	สภาพพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง และการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมตามระบบนิเวศน้ำ.....	80
แผนที่ 4-3	ระบบโครงข่ายแม่น้ำลำคลองในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม และความสัมพันธ์ กับแม่น้ำสายหลักสายอื่น	82
แผนที่ 4-4	โครงข่ายคมนาคมทางบกใน จ.สมุทรสงคราม และการเชื่อมโยงระดับภูมิภาค	83
แผนที่ 4-5	ที่ตั้งศาสนสถานในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม	89
แผนที่ 4-6	ที่ตั้งสถานที่สำคัญ และสิ่งที่น่าสนใจทางการท่องเที่ยว จังหวัดสมุทรสงคราม	90
แผนที่ 4-7	การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา ช่วงที่ 1 (ก่อนปี พ.ศ.2485)	99
แผนที่ 4-8	การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา ช่วงที่ 2 (พ.ศ.2485–2520)	115
แผนที่ 4-9	การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อัมพวา ช่วงที่ 3 (พ.ศ.2520–2543)	132
แผนที่ 4-10	ที่ตั้งเขื่อนต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่กลอง และโครงการป้องกันน้ำเค็มใน จังหวัดสมุทรสงคราม	136
แผนที่ 4-11	การแบ่งพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่อยในพื้นที่แถบอัมพวา	171
แผนที่ 4-12	เครือข่ายของลำน้ำขนาดต่าง ๆ ในพื้นที่แถบอัมพวา	177
แผนที่ 4-13	การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำในพื้นที่แถบอัมพวาปัจจุบัน	177
แผนที่ 4-14	เส้นทางการสัญจรและการเข้าถึงทางน้ำในพื้นที่แถบอัมพวาปัจจุบัน	178
แผนที่ 4-15	การใช้ที่ดินประเภทหลักในพื้นที่แถบอัมพวาปัจจุบัน	178
แผนที่ 4-16	ที่ตั้งศาสนสถาน และแหล่งโบราณสถานในพื้นที่แถบอัมพวาปัจจุบัน	179
แผนที่ 4-17	ที่ตั้งตลาดน้ำดั้งเดิม และตลาดน้ำปัจจุบันในพื้นที่แถบอัมพวา	179
แผนที่ 4-18	การซ้อนทับของสาระสำคัญในการแบ่งกลุ่มพื้นที่ชุมชนริมน้ำในพื้นที่ศึกษา	181
แผนที่ 4-19	การจัดแบ่งกลุ่มพื้นที่ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา	181
แผนที่ 5-1	สภาพพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวาในปัจจุบัน	186
แผนที่ 5-2	สภาพพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่านคลองบางแคในปัจจุบัน	187
แผนที่ 5-3	สภาพพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่านท่าคาในปัจจุบัน	190

แผนที่ 5-4	ที่ตั้งของชุมชนย่านคลองอัมพวา ชุมชนย่านคลองบางแค และชุมชนย่านท่าคา	191
แผนที่ 5-5	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัวของชุมชนริมน้ำ ย่านคลองอัมพวา	201
แผนที่ 5-6	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัวของชุมชนริมน้ำ ย่านคลองบางแค	203
แผนที่ 5-7	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชนย่านท่าคา	206
แผนที่ 6-1	ปรากฏการณ์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกิดใหม่ : ชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวา	317
แผนที่ 6-2	ปรากฏการณ์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกิดใหม่ : ชุมชนริมน้ำย่านคลองบางแค	317
แผนที่ 6-3	ปรากฏการณ์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกิดใหม่ : ชุมชนริมน้ำย่านท่าคา	319

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 2-1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงไปสู่ภาพลักษณ์ทางกายภาพของชุมชน	19
แผนภูมิที่ 2-2 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังทางวัฒนธรรม ระบบกิจกรรม และระบบที่ตั้ง	22
แผนภูมิที่ 3-1 กรอบแนวคิดเบื้องต้นการศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนผ่านของชุมชนริมน้ำ	50
แผนภูมิที่ 3-2 กรอบแนวคิดการศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำ	54
แผนภูมิที่ 3-3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	57
แผนภูมิที่ 3-4 การแบ่งกลุ่มพื้นที่ และการคัดเลือกพื้นที่ชุมชนริมน้ำตัวอย่างในการวิจัย	71
แผนภูมิที่ 5-1 สัดส่วนการประกอบอาชีพหลักของครัวเรือนในชุมชนริมน้ำ แยกตามพื้นที่ศึกษา	247
แผนภูมิที่ 5-2 สัดส่วนการใช้ประโยชน์น้ำจากแม่น้ำลำคลอง ในกิจกรรมต่างๆ ของครัวเรือน	273
แผนภูมิที่ 6-1 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา	294
แผนภูมิที่ 6-2 กระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมย่านท่าคา	301
แผนภูมิที่ 6-3 กระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมย่านคลองบางแค	305
แผนภูมิที่ 6-4 กระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมย่านคลองอัมพวา	309
แผนภูมิที่ 6-5 ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา	314
แผนภูมิที่ 6-6 ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา	321
แผนภูมิที่ 6-7 ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา	325
แผนภูมิที่ 7-1 ข้อค้นพบจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอด กรณีชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่อำเภออัมพวา	349
แผนภูมิที่ 7-2 สรุปข้อเสนอแนะการดำรงอยู่หรือการอยู่รอดของชุมชนริมน้ำท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่	355
แผนภูมิที่ 7-3 องค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชนริมน้ำ	356

สารบัญรูปลภาพ

	หน้า	
รูปที่ 2-1	องค์ประกอบสำคัญของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ตามแนวคิด Doxiadis	12
รูปที่ 2-2	ลักษณะของบ้านเรือนเสาสูง และเรือนลอยน้ำหรือเรือนแพ	45
รูปที่ 4-1	ศิลปหัตถกรรม การแสดง และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายในพื้นที่แถบอัมพวา	91
รูปที่ 4-2	ลักษณะของสวนขრო่ง และการจัดวางพื้นที่สวน	97
รูปที่ 4-3	รูปแบบอาคารบ้านเรือนในพื้นที่แถบอัมพวาที่สร้างขึ้นในช่วงก่อนปี พ.ศ.2485	100
รูปที่ 4-4	การทำสวน ปลูกข้าวในร่องสวน และทำน้ำตาลมะพร้าวในช่วงก่อนปี พ.ศ.2485	104
รูปที่ 4-5	ตลาดนัดทางน้ำบริเวณปากคลองอัมพวา และคลองบางจากช่วงก่อนปี พ.ศ.2485	107
รูปที่ 4-6	การพัฒนาโครงข่ายคมนาคมทางบกในพื้นที่ จ.สมุทรสงคราม ก่อนปี พ.ศ.2520	116
รูปที่ 4-7	การคมนาคมทางน้ำในพื้นที่แถบอัมพวาช่วงยุคที่ 2 (ปี พ.ศ.2485 – พ.ศ.2520)	117
รูปที่ 4-8	ระบบการผลิตน้ำตาลมะพร้าวในช่วงยุคที่ 2 (ปี พ.ศ.2485 – พ.ศ.2520)	122
รูปที่ 4-9	การลำเลียง และการกระจายผลผลิตออกสู่ตลาดของชาวอัมพวา	124
รูปที่ 4-10	ความเชื่อ กิจกรรม และงานประเพณีต่าง ๆ ของชาวอัมพวา ช่วงก่อนปี พ.ศ.2520	129
รูปที่ 4-11	การทำสวนลิ้นจี่ ส้มโอ และสวนมะพร้าวในพื้นที่แถบอัมพวาช่วงยุคที่ 3	141
รูปที่ 4-12	กิจการล้งมะพร้าว และส่วนต่าง ๆ จากมะพร้าวที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้	143
รูปที่ 4-13	การเกิดขึ้นของที่พัก และตลาดน้ำอัมพวาในช่วงที่ 4 (ปี พ.ศ.2545 – ปัจจุบัน)	147
รูปที่ 4-14	การเริ่มคิดทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่แถบอัมพวา	151
รูปที่ 4-15	ลักษณะกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 4 (ปี พ.ศ.2545 – ปัจจุบัน)	152
รูปที่ 4-16	องค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงความเป็นชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่แถบอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	169
รูปที่ 5-1	รูปตัดขวางเปรียบเทียบลักษณะการใช้ที่ดินริมคลองอัมพวาแต่ละช่วงในปัจจุบัน	202
รูปที่ 5-2	รูปตัดขวางเปรียบเทียบลักษณะการใช้ที่ดินริมคลองบางแคแต่ละช่วงในปัจจุบัน	204
รูปที่ 5-3	รูปตัดขวางเปรียบเทียบลักษณะการใช้ที่ดินริมคลองสวนทุ่งแต่ละช่วงในปัจจุบัน	207
รูปที่ 5-4	องค์ประกอบและรูปแบบของที่อยู่อาศัยริมน้ำ : ชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวา	210
รูปที่ 5-5	องค์ประกอบและรูปแบบของที่อยู่อาศัยริมน้ำ : ชุมชนย่านคลองบางแค	211
รูปที่ 5-6	องค์ประกอบและรูปแบบของที่อยู่อาศัยริมน้ำ : ชุมชนย่านท่าคา	212
รูปที่ 5-7	ลักษณะขององค์ประกอบร่วมทางกายภาพที่อยู่ในชุมชนริมน้ำย่านต่าง ๆ	214
รูปที่ 5-8	อายุอาคารและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัย : ชุมชนย่านคลองอัมพวา	216

รูปที่ 5-9	อายุอาคารและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัย : ชุมชนย่านคลองบางแค	217
รูปที่ 5-10	อายุอาคารและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัยริมน้ำ : ชุมชนย่านท่าคา	218
รูปที่ 5-11	ลักษณะการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนริมน้ำ : ชุมชนย่านคลองอัมพวา	220
รูปที่ 5-12	ลักษณะของพื้นที่ทางการเกษตรในชุมชนย่านท่าคา	227
รูปที่ 5-13	ลักษณะพื้นที่ทางการเกษตรในชุมชนย่านคลองบางแค และย่านคลองอัมพวา	229
รูปที่ 5-14	การใช้เรือในวิถีชีวิตประจำวันของชาวอัมพวาในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจุบัน	236
รูปที่ 5-15	การเคลื่อนย้ายศูนย์กลางความเจริญจากชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวาไปอยู่ที่ เมืองแม่กลอง	238
รูปที่ 5-17	สภาพปัจจุบันของคลองต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวา	240
รูปที่ 5-18	สภาพปัจจุบันของคลองต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่านคลองบางแค	241
รูปที่ 5-19	สภาพปัจจุบันของลำน้ำและคลองต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชนริมน้ำย่านท่าคา	242
รูปที่ 5-20	ลักษณะอาชีพที่หลากหลายของคนในชุมชนริมน้ำย่านคลองอัมพวาปัจจุบัน	245
รูปที่ 5-21	ลักษณะอาชีพของผู้คนในชุมชนย่านคลองบางแค และชุมชนย่านท่าคาปัจจุบัน	246
รูปที่ 5-22	สินค้าหรือผลิตภัณฑ์หลักที่สร้างรายได้และชื่อเสียงให้กับชุมชนริมน้ำทั้ง 3 แห่ง	255
รูปที่ 5-23	ลักษณะตลาด และแหล่งที่จับจ่ายซื้อสินค้าของคนในชุมชนริมน้ำทั้ง 3 แห่ง	256
รูปที่ 5-24	วิถีชีวิตของชาวอัมพวาในปัจจุบันที่ยังผูกพันกับแม่น้ำลำคลองในลักษณะต่างๆ	274
รูปที่ 6-1	ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายศูนย์กลางความเจริญของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมใน พื้นที่แถบอัมพวา	315
รูปที่ 6-2	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนริมน้ำในพื้นที่อัมพวา	329